

Szabadfalvi József

A politika morális dilemmái

A *Politika az erkölcsi minimum mércéjén* című tanulmánykötet igazi különlegessége, hogy szerzői mindannyian végzős debreceni joghallgatók, akik az elmúlt szemeszterekben (2004 őszétől) a jogi kar Dénes Iván Zoltán professzor vezette Politikaelméleti és Politikatörténeti Tanszékének közéleti-közpolitikai (politikai elemző) specializációs szeminárium tagjaiként vettek részt egy különös vállalkozásban. Ez részben előadások, szemináriumok hallgatásában, referátumok, dolgozatok elkészítésében, végül (esetenként jogi relevanciával bíró) politikai kérdésekről írt esettanulmányok megírásából állt. A kötet szerkesztőjének előszavából tudjuk, hogy a politikai és morális dilemmákat fölvető írásművek – amelyekben a szerzők közelmúltbeli események, helyzetek rekonstruálására, diagnózis megállapítására, majd terápia megfogalmazására tettek kísérletet – valójában egy hosszabb folyamat eredményeképpen születtek meg. A kötetbe végül bekerülő kilenc esettanulmány többszöri átdolgozás, hallgató és tutor közötti intenzív együttműködés gyümölcseként készült el.

Az előszó is utal rá, de a szerkesztővel folytatott korábbi beszélgetésből, valamint saját oktatói tapasztalatomból is tudom, hogy még a legkiválóbb hallgatók írás- és fogalmazáskészsége is sok kívánnivalót hagy maga után, még egy olyan szak esetében is, mint a jogászképzés. Az egyszerű szemlélő joggal gondolhatná, hogy az

ide kerülő fiatal emberek irodalmi, történeti érdeklődése, fogékonysága, illetve az ezt megalapozó középiskolai tanulmányaik révén ilyen irányú készségekkel fölvértelve kezdik meg tanulmányaikat. Sőt, mi oktató tanárok is azt hisszük, hogy felkészítettük őket egy olyan pályára, amelyben, mint közismert az írásbeliség meghatározó fontosságú, illetve az érvelés, mások meggyőzése a saját álláspontonról elemi követelmény. Minden bizonnyal nemcsak hallgatóinknak, hanem nekünk oktatóknak is – főképpen e készségek kialakításában – még van hova fejlődniük. Ebben mutat példát nekünk Dénes Iván Zoltán és az őt segítő kollégái. Természetesen, mint sok mindenhez, ehhez is idő, energia és nagyfokú elkötelezettség kell, aminek hiányában szenved a mai magyar felsőoktatás. Az alkalmazott módszerek sem kedveznek tömegképzésnek. Valójában fáradtságos munkával, odaadással lehet fölkelteni az arra affinitással bíró hallgatókban a vágyat a valódi, sokszor verejtékes munkával megszerzhető tudás és képességek kialakítására, melynek birtokában már meg lehet tapasztalni az élvezetet nyújtó, a tudományosság érzetének örömeivel járó alkotó tevékenységet. A tanulmányokat olvasva ennek jeleit, megnyilvánulásait és sok helyen sikerét is látni véltem, s ez nagy örömmel töltött el, hiszen ez lenne az egyetem létének, működésének a lényege. Nem lenne szabad a mindenkori oktatás-politikai döntéshozóknak elfelejteni, hogy

a felsőoktatás periodikusan, már-már ciklikusan egymást követő reformjai – bár a reform szó használata itt sok esetben merő eufémizmus – nem állhatnak csupán abból, hogy miképpen tud egy kormányzat a lehető legkisebb ráfordítással diplomá(s)t előállítani. A „kiművelt emberfők” kinevelésekor, különösen ha a legmagasabb iskolai végzettségre gondolunk, nem lehet az egyedüli szempont a költség-haszon, a minél alacsonyabb önköltséggel előállítani az „árut” piaci elve, és ezáltal a kizárólagos közgazdasági szemléletnek az érvényre juttatása. Egy egyetemen a tudás átadásának és befogadásának már arra a szintjére kell(ene) eljutni, ahol az ismeretek kreatív alkalmazása evidensnek számít. Érdemes itt ennek kapcsán megemlíteni a „feleslegesség” (redundancia) kérdését, mely mai világunk (oktatás)politikáinak megnyilvánulásaiból – főképpen a reálszféra befolyásos guruinak álláspontját átvéve – gyakorta kiolvasható. Szerintük ugyanis szükségtelen a pillanatnyi gazdasági racionalitást nélkülöző – értve ezalatt az azonnal nem használható és pláne költséget jelentő – ismeretek oktatása. Mindennek indokolatlanságát, feleslegességét bizonygatják, amelynek, mint tapasztaljuk előbb-utóbb közvetlen költségvetési következményei lesznek. E rövidtávú gondolkodás ellenpéldájaként érdemes hivatkozni Neumann János világhírű magyar származású tudósra, aki sok évtizeddel ezelőtt vizsgálva az első számítógépek gyakori meghibásodásának okait, arra a következtetésre jutott, hogy a technikai racionalizmussal megkonstruált gépekben minden információ egy csatornán ment tovább, így a legkisebb tévedés is javíthatatlanná vált, sőt azt sem lehet megállapítani, hogy hol keletkezett a hiba. Neumann megállapította, hogy egy rendszer tartós működéséhez szükséges az objektíve indokolt technikai racionalizmu-

son túli felesleges elemek jelenléte, amely alkalmassá teszi a rendszert a többdimenziós „gondolkodásra”. Ez a kijelentés azonban nemcsak a „technikai észre”, hanem a humán alkotókészség kialakítására is igaz lehet, vagyis valamely probléma megoldására gyakorta a feleslegesnek vélt ismeretek biztosíthatják azt a mögöttes kreatív tudást, mely az adott helyzetben mozgósítható és a megoldáshoz hozzásegít. A felsőoktatási képzés meggyőződésem szerint erről szól, s ezt a célt szolgálja a Dénes Iván Zoltán által irányított képzési forma és annak most bemutatásra kerülő egyik eredménye, ez a kötet.

A tanulmányok három gondolati egység köré szerveződnek, amelyek a kötet szerkesztésében is érvényre jutnak. Az első egység a „Politikai felelősség” címet viseli, s benne három tanulmány (szerzőik: Apáthy Anita, Alobaidi Jakab, Szabó István) követi egymást. Az írások konkrét esetek révén az erkölcs, politika és jog viszonyát, kapcsolatát – főképpen a jogszerűség és annak morális megítélését – mutatják be. A vizsgált esetek – a szerkesztői előszóban már kiemelt, de az egyes tanulmányokban is visszatérően érintett, Kis János által a hazai liberális politikai szóhasználatba bevezetett – a politikai és politikusi cselekvés legfőbb mércéjének tekintett „erkölcsi minimum” alapján kerülnek megítélésre. A szerzők arra vállalkoznak, hogy az „erkölcsi minimumnak” nevezett, a politikai közösség közmeggyőződéséből táplálkozó kívánatos morális konszenzus fontosságára hívják fel a figyelmet, bemutatva annak a konkrét viszonyok közötti, gyakorlatban való érvényesülését, pontosabban alig-érvényesülését. Mindhárom tanulmány részletesen foglalkozik a Szárhegy dűlő – Szárzasadány – Tokajhegyalja Kft. kapcsán elhíresült üggyel, valamint külön-külön más egyéb, a politikai közbeszédet ideig-óráig foglalkoztató hazai (pl. Demsz-

ky Gábor villaügye, Wekler Ferenc állami támogatásának ügye) és külföldi esetekkel (pl. Stanislav Gross cseh kormányfő prágai lakásvásárlása, Jean-Marie Le Pen 2002-es francia elnökválasztáson elért sikerének következményei). A szerzők feltétlen érdeme, hogy az adott keretek között általában részletesen leírják a különböző (többnyire online, illetve a nyomtatott sajtóban megjelent) híradásokból megismerhető eseteket. Jó jogászhoz illően – a szakmai protokollnak megfelelően – tényállásszerűen rekonstruálják a történéseket („bizonyítási eljárás”), majd politikai, jogi és erkölcsi értékítéletet és mérlegelést követően (mindezt nevezhetjük az eset „minősítésének”) a tanulságok levonására is vállalkoznak („határozathozatal”). A jogalkalmazói döntés logikai menetére kísértetiesen emlékeztető módszert követve fejtik ki álláspontjukat, gyakorolva majdani hivatásuk során a mindennapos joggyakorlatban követett metódust. Ennek során pontos jogi elemzésekkel, az ügyben eljáró jogalkalmazói fórumok (akár a Legfelsőbb Bíróság) álláspontjától eltérő, szakmailag vállalható jogértelmezésekkel is találkozunk. Önálló, argumentált álláspontok jelennek meg, amelyben az autonóm módon gondolkodó szak-értelmiségi magabiztos és megalapozott véleménye manifesztálódik. Az értelmiségi lét, illetve az arra nevelés ennek kialakításáról és képviseléről szól. Ezért volt külön örömet látni és olvasni a tanulmányokban. Csupán egy személyes megjegyzést fűznék e rész harmadik tanulmányának (szerzője: Szabó István) végén ajánlott megoldási javaslatához. Nem tartom kizárólagos megoldási módnak a jogszerűség kontra moralitás esetekben a szerző által ajánlott „erkölcsi minimumon” nyugvó valamiféle külső „önszabályozó rendszer” kialakítását. Úgy vélem, igenis alapvetően fontos a jog általi, a mainál sokkal pontosabb

szabályozási metódus kialakítása. Megítélésem szerint elengedhetetlen annak pontos, dogmatikailag is alapos kidolgozása, hogy a politikai döntéshozó – aki kizárólagos információ, döntési kompetencia vagy befolyásolási lehetőség birtokában van – milyen határokat nem léphet át. A modern polgári társadalmak kialakulásával a magán- és közszféra elkülönülését a lehető legszigorúbban kell szabályozni, s a hatályos törvényeknek biztosítaniuk kell a privátszféra autonómiáját mindenfajta beavatkozási kísérlettel szemben. Természetesen a jogi szabályozás sem gyógyír mindenre, de még távol áll a hazai jogi környezet attól, hogy ne gondolkozhatnánk annak ez irányú tökéletesítéséről.

A könyv második részében „Szakpolitikák” fejezetcím alatt négy tanulmány található (szerzőik: Sági Gergely, Varga Zsigmond, Megyeri-Pálfi Zoltán, Pósa Gergely), amelyek közjogi, oktatáspolitikai és környezetvédelmi-politika témakörökben vizsgálódnak. A közjogi tárgyú esettanulmányok a létszámában kisebb országgyűlés lehetőségét (Sági Gergely), illetve a még hivatalban lévő legfőbb ügyész politikai elkötelezettségét vizsgálják. A felhasznált irodalom itt is főképpen az írott sajtóban megjelent forrásokra korlátozódik, amelyeket hasznosan egészít ki a vonatkozó jogszabályok elemző bemutatása. Mindkét írásban önálló véleményalkotással, ennek során üdvözlendő kritikai véleménnyel és megoldási javaslatokkal találkozunk. Eképp szembesülhetünk a kormányoldalt és ellenzékét egyaránt jellemző, a kisebb országgyűlés lehetősége kapcsán folytonosan változó véleményalkotás kritikájával, amely az elmúlt másfél évtized hazai politikatörténetének egyik tanulsága, miszerint a mindenkori „hol lét”, a kormányzati hatalomhoz való viszony határozza meg az éppen aktuális álláspontot. De ugyanígy találkozhatunk a hazai ügyész-

ség és első számú vezetője ellentmondásos közjogi státuszának bemutatásával (pl. az Országgyűlés egyszerű többséggel választja, interpellálható, de vissza nem hívható stb.), illetve nemzetközi példák és esetek leírásával, megoldási javaslat megfogalmazásával.

A szakpolitikák sorában külön tanulmányt olvashatunk a magyar felsőoktatási reform ún. bolognai folyamatáról, illetve annak eddigi történéseiről (Varga Zsigmond). Mind ezt széles kontextusba helyezve teszi a szerző, hiszen az oktatással kapcsolatos, és azon belül a felsőoktatásra vonatkozó alkotmányos szabályozástól kezdve a vonatkozó alkotmánybírói határozatok számbavételéig elemzi az e tárgykörben született hazai jogalkotás eredményeit. Ezen kívül számomra szimpatikus módon kritikailag mutatja be a nemzetközi kihívásnak megfelelni kívánó európai és közelebből magyar felsőoktatás strukturális problémáit (pl. intézményrendszer kialakítása, finanszírozás, minőségbiztosítás). A hazai felsőoktatásra még ma – és vélhetően a közeli jövőben – is jellemző pénzhiány és az ezzel együtt jelenlévő pazarlás rendszerének megszüntetésére saját álláspontot fogalmaz meg. Meglepő és igen elgondolkodtató egy végzés előtt álló hallgatótól olyan véleményt olvasni, amely a záróvizsgák követelményrendszerének lényeges szigorításáról szól. Főképpen az elméleti tudásnak a gyakorlatban való alkalmazását hiányolja a végső megmérettetéskor. Oktatókollégáimmal érdemes lenne ezen intelmeken elgondolkodni, nem csupán azért, hogy a jövő joghallgatóinak életét „megkésérítsük”, hanem azért, ami e kijelentés mögött lehet.

Az e tárgykörben olvasható írások közül végül a környezeti tudatosság témájában írt tanulmányt kell megemlíteni, amelyben a szerző (Megyeri-Pálffy Zoltán) fölveti a „környezeti minimum” fogalmát, mint az

emberekben az oktatás, nevelés, társadalmi szocializáció során kialakuló olyan mércét, amely a „politikai erkölcsi minimumhoz” hasonlítható. Az írás fontosnak tartja arra is fölhívni a figyelmet, hogy globalizálódó világunkban egyre hangsúlyosabban kell figyelembe venni a környezeti javak végeességét és mihamarabb fölkészülni a környezetbarát technológiák alkalmazásával a fenntartható növekedés politikájára és gyakorlatára. A szerző joggal véli úgy, hogy a már bekövetkezett és a jövőben még inkább előtérbe kerülő ez irányú szemléletváltásban a civil társadalomnak, illetve szervezeteinek, mozgalmainak a „zöld érdek” megfogalmazásában kiemelkedő szerepe van. A politikai és gazdasági döntéshozókat befolyásoló társadalmi közhangulat formálásában, a problémákkal való szembenézésben e szervezetek korábban nem tapasztalható presztízsré és megbecsültségre tettek szert. Erre szerencsénkre magyarországi példák is vannak, amelyből a szerző a Zengő-hegyre tervezett NATO lokátor-állomás esetét mutatja be.

A kötet harmadik részeként „Politikai eszköztár” cím alatt két tanulmányt olvashatunk, ezek a magyar politikatörténet elmúlt két évtizedének történéseiben rejlő ellentmondásokra hívják fel a figyelmet. Az egyik a modern hatalomtechnikák kérdését mutatja be a hazai jobboldal első számú vezető alakja, illetve az általa irányított politikai szervezet fejlődéstörténetének alapján. A szerzők (Gőz Anita – Szabados Zsuzsa) ennek kapcsán vizsgálják és elemzik a populizmus nyújtotta eszközrendszer alkalmazhatóságának technikáit és egyben veszélyeit, főképpen a politikai kommunikáció területén. Az olvasónak csupán egy hiányérzete lehet a tanulmány végére érve, ez pedig a politikai ellenoldal térfelén is tapasztalható hasonló jelenségek, a baloldali

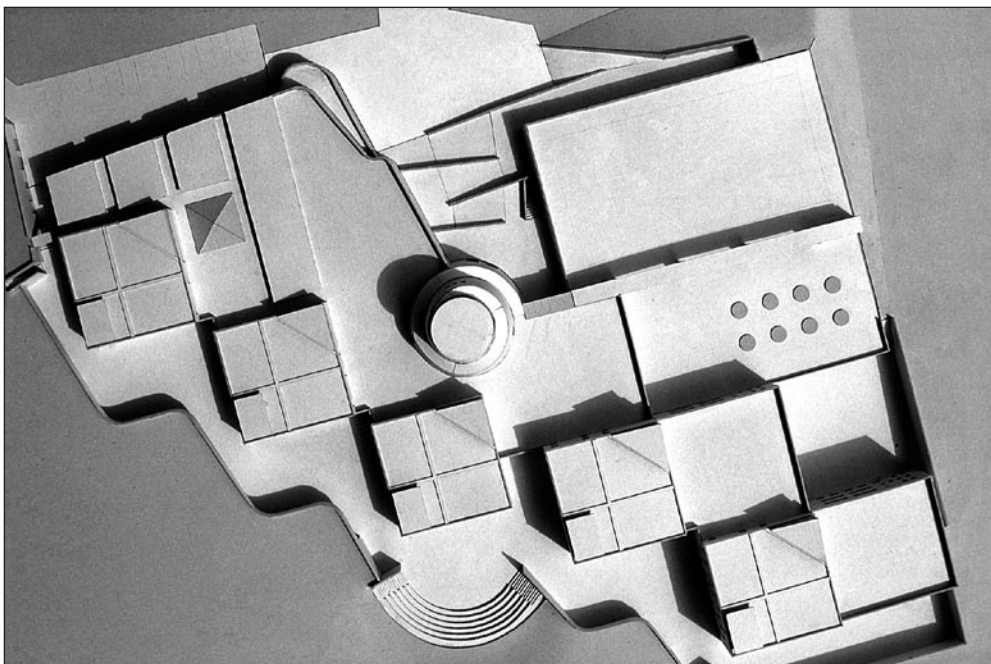

populizmus paralel bemutatása, amely ugyancsak hozzátartozna egy valóban teljes körképhez. Végül utolsóként olvashatunk egy érdekes tanulmányt nemzeti ünnepeink (elsősorban 1848 és 1956) és szimbólumaink demagógiát súroló egyoldalú kisajátításáról és az ez ellen folytatott mindeddig hiábavalónak tűnő törekvésekről (Varga Ábrahám). Jól tudjuk, hogy a politikai jelentéstartalmat hordozó ünnepek és az ahhoz kapcsolódó szimbólumok politikai törekvések legitimációs eszközei lehetnek, amellyel bizony vissza lehet élni. Az e téren megnyilvánuló kisajátítás, aktuálpolitikai törekvések által

manipulálva, mint tapasztaljuk, akár egy politikai közösség megosztását is eredményezheti, ami egy működő demokráciában megengedhetetlen. Mindkét említett tanulmány korunk egyik rákfenéje, a politikai populizmus pusztító hatásával foglalkozik, olyan jelenséggel, amely nem csupán az „ifjú” demokráciák sajátja.

A kötet szerkesztői előszavát és a kilenc tanulmányt forrás- és irodalomjegyzék, az egyes tanulmányok szerzőinek rövid bemutatása és névmutató követi, így minden olyan kellék megtalálható, amellyel egy magára valamit is adó tudományos kiadványnak rendelkeznie kell.

(Politika az erkölcsi minimum mércéjén, szerkesztette: Dénes Iván Zoltán, Debreceni Egyetem – Kossuth Egyetemi Kiadó, Debrecen, 2006)

Lauder Javne Világi Zsidó Iskola terve